

Synvärlden

Nr 4 2007

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Avkoppling på Syn-Kommunikation, s 23

Modern makulabehandling, sid 16

Vad blev det av Syntes, sid 13

Ges ut i samarbete mellan
Synskadades Riksförbund – SRF,
Föreningen För Synrehabilitering
– FFS och Specialpedagogiska
institutet, Resurscenter syn i
Stockholm och Örebro.

Redaktion:

Jan Wiklund (redaktör)
tel direkt 08-39 92 98
Lena Söderberg (ansv.utg)
tel 010-486 96 63

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

Fax:

08-39 93 22

e-post:

jan.wiklund@srfriks.org

2007 kommer Nya Synvärlden ut
med fyra nummer

Manusstopp

11 mars 2008

Tidningen kommer ut på svart-
skrift, daisy och epost.

Adressändringar och nya prenu-
merationer anmäls till
SRF, Registret, 122 88 Enskede,
tel 08-39 90 00.

OBS! För prenumeranter som vill
ha tidningen till hemadress krävs
uppgift om personnummer.

Skicka gärna ditt bidrag till tid-
ningen på epost. Redaktionen
förbehåller sig rätten att korta ner
och redigera insänt material.
Artiklarna läggs dock oftast in
oredigerat och författaren ansvar-
ar själv för innehållet.

OBS att digitalbilder kräver hög
upplösning.

Redaktionen skickar ett varmt
tack till alla som medverkat med
material i detta nummer!

ISSN 1401-4742

Innehåll

Landet runt	4
ID-dagarna har lämnat tonåren	4
En brukare ser på ID-dagarna	6
Vad är det för speciellt med specialpedagogik?	7
Bildtolkning för synskadade	8
Optiker och ögonläkare relationsmarknadsförde sig.	9
Människa och miljö på Forum Vision	11
Syntes	13
Tre år med Syntes - vad blev resultatet	13
Några snubbeltrådar för optiker i Syntesprojektet	15
Medicin	16
Modern makulabehandling	16
Ehinger: Lura inte er själva	17
Vi får vänta på näthinnetransplantationer... ..	18
Synutblickar	19
Synen underrepresenterad på barnfunktionshindermöte. . .	19
Dramapedagogik på blindskola i Skottland	21
Syn-kommunikation	24
Aktiva barn och delaktiverande skolor	24
FFS-nytt	27

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:

Lena Söderberg
tel 010-486 96 63, epost lena.soderberg@lany.amv.se

Kansli:

c/o Optikerförbundet, Karlbergsvägen 22, 113 27 Stockholm
Kanslist: Gunilla Dagerman
tel 08-612 89 60, fax 08-612 56 90
epost ffs.kansli@telia.com - webbadress www.ffa.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffa.se och länken "bli medlem!".

Fyll i formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

Ny myndighet för specialpedagogik

Den 1 november presenterade Skolmyndighetsutredningen sitt betänkande.

Utredningen föreslår att det i framtiden endast skall finnas tre statliga myndigheter på skolområdet – Skolinspektionen, Skolverket och Myndigheten för specialpedagogik.

Utredaren Hans Forsell föreslår att Specialpedagogiska institutet (SIT) och Specialskolemyndigheten (SPM) avvecklas som egna myndigheter. Verksamheten vid dessa överförs istället till en nybildad myndighet för specialpedagogik.

Till den nya myndigheten förs även Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) samt förmedlingen av vissa statsbidragsfrågor som i dag hanteras av Myndigheten för skolutveckling och Nationellt centrum för flexibelt lärande, vilka utredaren föreslår läggs ned.

Myndigheten för specialpedagogik kommer att behålla den regionindelning som i dag finns inom SIT och SPM. Huvudkontoret förläggs till Härnösand medan administrationen av de statliga specialskolorna för döva och hörselskadade föreslås förbli kvar i Örebro.

Den nya myndigheten ska,

precis som SIT i dag, ansvara för statens samlade stöd i specialpedagogiska frågor för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. Verksamheten vid de specialskolor som i dag administreras av SPM förblir också oförändrad.

Förändringarna föreslås träda i kraft 1 juli 2008. Efter en snabb remissbehandling och beslut i Riksdagen

kommer den blivande generaldirektören att arbeta med den närmare utformningen av myndigheten.

Harry Svensson

Utan dig finns vi inte

Vi hoppas att du vill stanna kvar i Föreningen För Synrehabilitering, som medlem är du föreningens viktigaste resurs! Vår styrka ligger i att vi bildar ett nätverk med representation från Synrehabiliteringens alla olika verksamheter i landet – och på så sätt gemensamt kan driva utvecklingen framåt.

Med medlemmarnas hjälp jobbar vi bland annat med att skapa fortbildningstillfällen både nationellt och regionalt, sprider information kring synrehabilitering via tidningen Nya Synvärlden samt delar ut stipendier och utvecklings-

bidrag till medlemmarna.

Med gemensamma krafter kan vi göra skillnad.

Tack för ditt engagemang och välkommen till ett nytt medlemsår!

Med vänliga hälsningar

Lena Söderberg
FFS Ordförande

ID-dagarna har lämnat tonåren

I år firade Hjälpmedelstinstitutets ID-dagar 20-årsjubileum. Dagarna i oktober har därmed blivit ett fast och årligt bokmärke i många kalendrar.

För att fira att ID-dagarna har lämnat tonårsstadiet var det fritt inträde till utställningen av tekniska hjälpmedel. Däremot var som vanligt deltagandet i seminarier förknippat med en för många inte oväsentlig avgift.

Visst var många var där. Maria Larsson, ansvarig minister för äldre- och folkhälsofrågor på Socialdepartementet, hade ilat till Nacka för att öppna ID-dagarna efter att i Järfälla ha fått direkt kontakt med hur IT kan användas i vården av anhöriga.

Albert Fert från Frankrike och Peter Grünberg från Tyskland var däremot inte där. De borde få denna upplevelse av sin forskning, men de drack kanske champagne även dagen efter det att Nobelkommittén meddelat att de fått 2007 års pris i fysik. De snabba och stora hårddiskar vi har idag är ett praktiskt resultat av deras forskning.

Mera kraft i mindre burkar präglar även nya hjälpmedel för funktionshindrade. I PolarPrints monter kunde man se Victor Reader Stream, en

”speldosa” för Daisyböcker, mp3 och andra ljudformat i fickformat. Vikt 180 gram och utbytbart ett minneskort på 2 GB. Ännu mindre (49 gram) är Milstone 311 Daisy från Iris.

Minnen i form av ”USB-pinnar” är en annan utvecklingstrend. Fler och fler program finns nu tillgängliga på detta sätt. Du behöver inte längre släpa med dig en laptop. Den räcker med ett USB-minne som du pluggar in i en dator där du råkar befinna dig. Vips har du tillgång till förstoring av bildskärmen eller tal. MyStick (Insyn), Lunar (PolarPrint) samt Lightning Magnifier och WordRead Plus (Svensk Tal-Teknologi) är bara några exempel.

Mindre burkar gäller även avståndskameror för CCTV. Varje tillverkare med självaktning har idag en sådan i sitt sortiment. Med ett enkelt handgrepp växlar du mellan avstånd och närarbete och använder din laptop som monitor. Allt ryms i den ”rygga” som nästan alla dagens ungdomar har med sig. Exempel på detta är Viper (Tagarno), Solo (Idea) och MLS Student Addition (LVI).

Plånboksstorlek gäller även för den mängd elektroniska förstoringsglas som nu finns på marknaden. Visst är de behändiga och användbara i många situationer. Nackdelen är en

liten display med en skärpa klart underlägsen ett traditionellt CCTV-system.

Ingen av leverantörerna av CCTV tror att dagens stationära system kommer att försvinna från marknaden. De är fortfarande den bästa lösningen när det gäller en ergonomiskt god arbets- eller studieplats. Vad man kan notera är att designen kontinuerligt förfinas och att även vissa ”stora” system kan transporteras mellan t.ex. bostaden och fritids- huset. Ett exempel är Magni-link Zip (LVI).

När man tittar på dagens utbud av produkter finner man också att tillverkarna fäster allt större vikt vid designen. Mina ögon föll särskilt på två olika typer av produkter: punkt-skriftsdisplayen Alva BC640 (PolarPrint) och taltidningsmottagarna Adela och Lilla Adela (Adela Innovation).

Förutom att displayen från Alva är vacker i mina ögon behövs ingen sladd till datorn (Bluetooth). Denna form av kontakt med datorn finns även hos displayer från andra företag.

Framför mig ser jag den dag då en person med synskada kan närma sig vilken datorn som helst och ta del av informationen på dess bildskärm.

Adela vinner mitt gillande då man med snygg design och med ett fåtal knappar skapat

en produkt som gör det möjligt att dagligen läsa tidningen utan att behöva ett uns av datakunskap.

Marknaden för hjälpmedel för synskadade är inte stor och det gäller för företagen att hitta nya nischer. Tillgänglighet är en ny och växande marknad. Tyska Baum, tidigare känd för sina punktdisplayer, visade två informationsterminaler. Den ena var "fullvuxen" med bildskärm (Infoterminal), tal och punktdisplay, den andra enklare med ett fåtal knappar och enbart tal (TalkingPillar). Högteknologiföretaget Baum har även kommit att intressera sig för "low tech" i form av snygga taktila/visuella kartor och skyltar lämpade för offentliga miljöer.

En god mässa bör innehålla en premiärvisning av en ny produkt. Tagarno hade en sådan i sin monter – CCTV systemet Pictor, baserad på den i TV-sammanhang nya HD-tekniken (High Definition) som ger en mycket god bild.

Självfallet fanns även en mängd tidigare kända produkter utställa med känd utformning eller uppgraderade. Likaså fanns det ett antal utställare som inte primärt arbetar med IT, men väl med inom synområdet. Denna mix av utbud gör att Hjälpmedelsinstitutets ID-dagar är en viktig fortbildning för alla som i sitt arbete kommer i kontakt med personer med funktionshinder.

Harry Svensson

T.b: Infoterminal (Foto: Baum Retec AG)

Ovan: Sven Olinder visar Hermes för Gunnar Eriksson.

Nedan: Per-Anders Öbrn och Tagarnos ny HD-CCTV system

Kontakter

www.adela.nu
www.baum.de
www.ideasystem.net
www.insyn.se
www.iris.se
www.lvi.se
www.ov.se
www.polarprint.se
www.svensktalteknologi.se
www.tagarno.se

En brukare ser på ID-dagarna

Hjälpmiddelsinsitutets årliga mässa i Nacka Strand där utvecklare av produkter och tjänster, säljare med flera möter beställare, beslutsfattare, brukare, anhöriga, studenter, journalister och säkert också nyfikna firade 20-års jubileum i år.

En av montrarna innehöll en historisk översikt över utvecklingen under 20 år. Den lockade förstås, men inte så mycket att jag ville trängas med alla andra.

Under de senaste 20 åren

vet jag, ju av egen erfarenhet, att väldigt mycket hänt. Med stöd av IT har både produkter och tjänster blivit tillgängliga på ett sätt som ingen kunde drömma om i slutet av 1980-talet.

Visst fanns det datorer, skärmläsnings- och förstoringsprogram. CCTV används redan flitigt och scanners med syntetiskt tal hade börjat produceras.

Vi tyckte exempelvis att en bärbar dator med tillhörande punktläsråd och talsyntes med en vikt på sju kilo var en riktig höjdargrej.

Nu duger bara mobiltelefonen på under 3 hekto med full kapacitet. Givetvis utrustad med ett skärmläsningsprogram.

Det var fantastiskt att kunna

arbeta med samma dokument som de seende arbetskamraterna. Bara att spara på en diskett och gå till nästa arbetsstation.

Nu diskuterar vi interna arbetsrum på vår nya hemsida där vi även vill kunna samarbeta på distans.

Men, det mest revolutionerande var kanske att kunna läsa sin egen post.

Att kunna läsa, skriva och kontrollera texter, självklarerheter för den som ser, är kanske det bästa som hänt.

Den tekniska utvecklingen går snabbt framåt på olika områden. Användarvänlighet är på allas läppar, men synskadade har anledning att känna viss oro.

Det fria hjälpmedelsvalet dröjer

Efter sommaren utsågs Kronobergs, Sörmlands och Stockholms syncentraler att göra ett försök med fritt val av hjälpmedel. Enligt tankarna ska den enskilde själv kunna påverka vilka hjälpmedel han eller hon ska ha. Försöket ska pågå till och med 2009.

Men det tar nog in på

Information och kommunikation sker allt oftare elektroniskt. Vi förväntas sköta våra banktjänster, boka våra biljetter, anmäla vård av sjukt barn, konsultera psykologen, framföra våra åsikter till våra förtroendevalda politiker med mera på internet.

Tvättmaskinen, spisen, mikroovågsugnen, digitalboxen, ljudanläggningen har displayer med hur många val som helst.

Tekniken i sig är inget hinder för tillgänglighet nummer. Nu är det prislappen det handlar om och visst engagemang.

Vivi-Anne Emanuelsson
IT-ombudsman, SRF

nästa år innan det blir av.

Ännu vet man inte på syncentralerna vad som ska hända. Kerstin Giagmoridou på Sc Växjö hade t.ex. ännu i mitten av november inte fått någon information om hur syncentralen skulle involveras.

Vad är det för speciellt med specialpedagogik?

Den första nationella mötesplatsen för forskning och specialpedagogik i skolan ägde rum i slutet av september i Nynäshamn.

Konferensen för Lika värde arrangerades av Specialpedagogiska institutet.

Drygt 400 personer fanns på plats för att ta del av och samtala om det specialpedagogiska forskningsområdet. 28 av de främsta forskarna inom det specialpedagogiska fältet ledde seminarier och diskussioner med olika teman. Seminarierna handlade om:

- Evidensbaserad pedagogik – går det?
- Delaktighet för elever med funktionshinder – hur kan det förstås och vad vet vi?
- Social delaktighet med tonvikt på kamratrelationer i förskola och skola.
- Att vara mottagen i särskolan – vad betyder det för eleverna?
- Diagnostisering, kategorisering och dokumentation – gamla begrepp i ny tappning.
- Specialpedagogen och specialläraren – roller i förändring.
- Läs- och skrivutveckling.

– **Min vision** inför framtiden är att den pedagogiska och didaktiska forskningen blir en naturlig del av skolan vardag,

Forskare som deltog på Lika värde-konferensen. Foto Hans Alm

sade Ann Ahlberg, professor i specialpedagogik, när hon inledningstalade vid konferensen.

Hon är verksam vid Göteborgs universitet och hennes forskning är praxisnära och behandlar bland annat förskolans och skolans möte med alla barns och elevers olikheter.

Ann Ahlberg sade att hon hoppades att det skulle skapas fler arenor för samverkan mellan forskare och verksamma i skolan, där forskning om det som händer i mötet mellan lärare och elever kan bidra till att utveckla läraryrkets kunskapsbas. Hon talade om specialpedagogikens mångfacetterade karaktär och den skiftande synen på hur specialpedagogik ska

definieras.

– Prefixet ”special” anger att det handlar om något särskilt utöver den ”vanliga” pedagogiken, men det är inte självklart vad detta speciella skulle vara, sade hon. En beskrivning som ofta används är att specialpedagogik handlar om de åtgärder som sätts in när den vanliga pedagogiken inte räcker till, för att ett barn eller en elev ska kunna delta i verksamheten på samma villkor som andra.

Statssekreterare Bengt Östberg talade om regeringens utbildningspolitik under konferensen.

– Av alla de 143 punkter som alliansen förberett och bearbetat i sin valkampanj har nu 100 påbörjats, sade

Bildtolkning för synskadade

Polar Print Försäljning AB driver ett försöksprojekt på uppdrag av Post- och telestyrelsen. Uppdraget benämns "Bildtolkning för synskadade" och syftet är att testa möjligheten att erbjuda personer som är synskadade bildtolkning med hjälp av digitala foton från mobiltelefoner, samt bildtolkning via videosamtal med 3G-telefoner. Projektet påbörjades i september 2007 och skall vara slutfört i december 2008.

Det finns många situationer i det dagliga livet där gravt synskadade personer vore betjänta av att kunna få hjälp att tolka bilder i sin omgivning. Några exempel på situationer är t.ex. att identifiera burkar och förpackningar, ta reda på bäst-före-datumet på ett livsmedel, få veta vad ett visst fotografi föreställer eller vad det står på ett papper med handskrivna text som skannerns bildtolkningsprogram inte klarar av att tolka. Det kan också handla om busstidtabeller i busskurer eller vägskyltar. Det kan även vara så att man gått vilse och helt

enkelt behöver hjälp med att ta reda på var man befinner sig. Ett ytterligare exempel är att få veta färgen på de kläder man tänkt ta på sig. Listan kan göras väldigt lång.

I korthet fungerar det så att användaren tar en bild med mobiltelefonens kamera, sänder den via mobilt Internet till en sorts tolkningscentral och får tillbaka en bildbeskrivning i textform. I första hand består tolkningscentralen av frivilliga seende personer, t.ex. vänner eller släktingar till den synskadade som lätt förstår vad som ska beskrivas i bilden, men det ska även vara möjligt att använda en anställd tolk om man önskar vara anonym.

Tolkarna kan befinna sig var som helst och utföra tolkuppgifter antingen från en dator eller från en mobiltelefon.

För att det ska fungera krävs att användaren har en mobiltelefon som har utrustats med ett s.k. skärmläsningssystem. Detta ger talsyntesstöd så att det som normalt visas på displayen läses upp av

talsyntesrösten vid användning av mobiltelefonen. Många synskadade har idag telefoner med skärmläsningssystem.

Grundidén för tjänsten rör gravt synskadades behov, men om andra grupper av funktionshindrade kan ha nytta av samma system är det naturligtvis en fördel.

Under projektet ska ett 50-tal gravt synskadade och ca 5 dövblinda prova hur bildtolkningen fungerar i praktiken. En viktig del är att kartlägga målgruppens behov av en bildtolkningstjänst och att jämföra tolkning via stillbilder och videosamtal med varandra.

Ytterligare information finns på projektets hemsida på adressen <http://www.bildtolken.se>.

Intresserade är även välkomna att kontakta Polar Print på telefon 090-139572 eller via e-post på adressen patrik.johansson@polarprint.se.

Patrik Johansson
PolarPrint

han. Åtgärderna och planerna är visserligen inte satta i verk, men utredningar har tillsatts.

Han talade om den låga kun-

skapsstandard som eleverna har i Sverige jämfört med andra skandinaviska länder och berättade om Lärarlyftet, regeringens satsning på fort-

bildning av lärare och satsningen på att läsa, skriva och räkna.

Katri Sundberg
SIT

Optiker och ögonläkare relationsmarknadsförde sig

Krister Inde berättar från informationsmöten för pensionärer

Det var årets första snödag och det var knappt ljusst på morgonen när PROs medlemmar från hela Västmanland anlände till Ridön, det lilla konferenshuset vid Mälarstranden där det på sommaren är fullt av lekande barn och övervakande föräldrar. Men nu kom seniorerna för att lära sig mer om synen.

– 86 anmälda, säger Vivianne Svensson, när jag möter henne i dörren. Hon är PROs ombudsman i Västmanland, och hon är den första som nappade på erbjudandet från riks-PROs studieombudsman Gerd Klang att arrangera ett Nära Ögat-seminarium i samarbete med Synsam lokalt och centralt.

Som författare till ”Den lilla boken om Synen” har jag uppdraget att också hålla i tio seminarier runtom i landet efter provomgången i Karlstad den 6 september.

Efter Västerås så är det dags för Örebro den 5 december och nästa år Norrköping och Linköping inbokade den 28 och 29 januari. Därefter står Jönköping, Halmstad, Falun, Umeå, Lund och några till på tur.

I Karlstad kom ett 90-tal personer och de som då presen-

Föredragsbållarna, fr.v. Peter Edholm, Olle Wennhall, Krister Inde.

terade synkunskaper var ögonläkaren Eva Lewin, ögonläkare vid ögonkliniken i Karlstad och Birgitta Krieg, Synsamoptiker.

Nu i Västerås fanns ögonläkaren Olof Wennhall och Synsamoptikern Peter Edholm i panelen för att kommentera mina skildringar av ljusets väg in i ögat och motivet till att använda filterglasögon och inte röka vid åldersförändringar i gula fläcken med flera kunskaper som fördelades jämnt under den första 1,5 timmen. Ett specialproducerat material visades på den vita duken, där bilderna och texterna ur ”Den lilla boken om Synen” visas.

Allvarligt kan tyckas, men

om man varvar ögonkunskapen med historier från Värmland och Östergötland så blir stämningen inte lika ödslig som skolkorridorerna om somnaren. Man kan fråga hur många som är opererade för grå starr, och Olof Wennhall kan på sitt ödmjuka sätt säga, att det var faktiskt han som opererade in den första linsen i ett öga i Västmanland. En person räckte också upp handen och påstod sanningsenligt, att han var en av 24 som hittills behandlats med Lucentis för att häva förloppet av våt makuladegeneration.

I pausen kom en kvinna fram och frågade Peter Edholm, Synsamoptikern i Västerås, om man hade filterglas-

Inbjudaren Vivianne Svensson

ögon hos Synsam i Fagersta, och eftersom Peter och Geir Bergström träffas i Rådet för Företagsservice, så kommer man säkert att ta upp frågan vid rådets nästa möte, eller hur Peter?

En viktig fråga i den här relationsmarknadsföringen är att ögonläkare och optiker kan besvara frågan: vem ska jag konsultera när jag får ögonproblem? Ögonläkaren pekar på Peter och Peter håller med. Optikern är den instans man ska välja före Vårdcentralen, säger Olle Wennhall, och har inget emot utvecklingen att optiker tar bilder av både näthinnan och hornhinnan och sänder dem elektroniskt till ögonläkare för bedömning. Inte heller har han något emot att han får ett aktuellt tryck och ett bra synfält när optik-

ern remitterar patienter till kliniken.

För att få komma till syncentralen krävs remiss från ögonläkare. Men inför framtiden kommer mycket att ske, och med allt fler personer som får och har åldersförändringar i gula fläcken, AMD, så har en ny patientgrupp identifierats, nämligen de som har reducerad syn. Så vid sidan av fullt seende, synsvaga och gravt synskadade så har man i gruppen ”personer med reducerad syn” många som kan få hjälpmedel starkare addition, eller förstöringskorrektion som man säger i allt fler kretsar inom specialistoptiken.

Svag förstöringskorrektion

utöver vanlig presbyopikorrektion kan tillsammans med bländningsfri belysning vara av stort värde och räcker långt för AMD-patienter. Tillsammans med filterglas (upp till 550 nanometers blockering) med polariserande ytterskikt (plus AR och vattenavstötande skikt) så har optikern funnit en ny väl befogad produkt att rekommendera äldre kunder, med eller utan korrektion.

Under den i PRO-kretsar oerhört viktiga kaffepausen, så uppmanades auditoriet att skriva ner frågor de grunnat på. Döm om vår förvåning när nästan hälften av åhörarna om fram med noga ifyllda frågeställningar. De flesta frågorna avhandlade tillstånd vid åldersförändringar i gula fläcken, glaskroppsavlossningar, glaukom och droppar, efterstarr vid kataraktopera-

tioner och hur farligt det är att använda ögonen.

På det här sättet uteslöts alla långa och alltför personliga frågeställningarna man ibland kan få, när det finns en kostnadsfri konsultation i sikte. Men å andra sidan fick Peter Edholm och Olle Wennhall en rad sådana frågor efter det att mötet hade flaggats av strax före lunch.

Relationsmarknadsföring när den fungerar

Peter Edholm var nöjd och tyckte det hade varit ett trevligt sätt att få kontakt med nya kunder:

– **Det här är väl** ”relationsmarknadsföring” när den är som bäst. Många kom till och med fram och frågade hur de skulle göra för att få komma till mig... och kopplingen till folkhälsa, synvård och trevlig samvaro gör säkert att ryktet sprider sig, att här hos Synsam i Västerås... där vet man vad man håller på med. Den känslan fick jag i alla fall efter mötet idag. Skulle gärna göra om det här någon gång om året.

Krister Inde

Den som vill delta i Vision 200 i Montreal 7-11 juli 2008 ombeds skicka in abstracts senast den 15 januari på www.vision2008.ca

---

Människa och miljö på Forum Vision

80 personer deltog i årets konferens.

Deltagarna kom från syncentraler, habilitering, AF-rehab, arkitektföretag, utbildning, hjälpmedelsföretag, intresseorganisationer mm dvs det fanns en god grund för givande diskussioner över gränserna. Detta är precis meningen med föreningen ForumVision – att skapa en mötesplats där olika professioner, såväl praktiker som forskare kan träffas och där man kan diskutera och få idéer som kan användas både i forskning och i praktiken.

Torsdagseftermiddagen handlade om belysning och belysningsanpassning samt om hur man kan mäta bländning. Lisbeth Axelsson Lindh var moderator och Gunilla Brunnström, inredningsarkitekt, redogjorde för sina projekt om bra belysning för äldre, som hon arbetat aktivt med i 30 år. Här fick vi veta hur man bygger rum med bra ljus och vad man skall tänka på vid olika ljussättning, speciellt när synen dalar.

Jörgen Thaug, forskare på Inst för neurovetenskap/sektionen för oftalmologi i Göteborg, föreläste om sin studie som handlar om hur man mäter bländning och hur man på ett bra sätt kan avbilda ögats inre.

Kristina Eriksson, ögonläkare vid Capio Lundby sjukhus pratade om ljusbehov vid olika ögon diagnos som ger synfunktionshinder.

På seneftermiddagen fanns möjlighet att välja på 2 workshops.

Med Ulla Kroksmark som moderator diskuterades en vid Institutionen för neurovetenskap/ sektionen för oftalmologi i Göteborg pågående studie av hur man kan skapa habiliteringsprogram för tonåringar med synfunktionshinder.

Programmet har tagits fram med ledning av en studie av unga vuxna med synfunktionshinder, där deltagarna på olika sätt har fått ge synpunkter på vad en bra ungdomshabilitering är och vad som skulle kunna bli bättre.

Programmet är nu inne i sin andra fas då det testas på tonåringar med synfunktionshinder från Göteborg. Först genomgås aktuell situation med tidsgeografisk metod och med instrumentet COPM där tonåringen själv bestämmer vad som skall tränas och man sätter ett mål. Arbetsterapeut Peter Svensson genomför träningen och utvärdering görs med COPM efter en avslutad intensiv träningsperiod och senare med tidsgeografisk metod för att se om interventionen medfört ändrat beteende.

Kristina Eriksson redogjorde för habiliteringsmönster som ses vid syncentral för tonåringar och diskuterade synfunktion kontra synfunktionshinder och instrumentet NEF VFQ – 25 att använda som självskattning av synförmåga.

En grupp deltog i Workshop med Inger Berndtsson som moderator. Här demonstrerades och diskuterades ny teknik vid orientering och förflyttning.

Man visade den nya laser-käppen, GPS-teknik och teknik där man utnyttjar infrarödstrålning till mobiltelefonen för att hitta tidigare utmärkta mål tex dörren till restauranten.

26 personer deltog i en mycket trevlig middag på restaurang Fontana di Trevi på kvällen.

Under fredagen hölls föreläsningar med ämnen ur pågående forskningsprojekt i landet. Ulf Stenevi professor vid Institutionen för neurovetenskap/oftalmologi Göteborgs Universitet var moderator.

Bo Schenkman och Mats E. Nilsson (Psykologiska institutionen Stockholms universitet) studerar hur personer med och utan synnedsettning kan lokalisera ekoljud från föremål. De visade eleganta metoder för inspelning och testning av det-

ta fenomen och kunde konstatera att inom 2 m radie hade flera med gravt synfunktionshinder bättre förmåga att tala om om ett reflekterat ljud kom från ett föremål som stod i vägen eller inte

Gunilla Stenberg höll en mycket intressant föreläsning om hur små barn utforskar omvärlden. Ser de t.ex. en främmande person växlar det blickriktning mellan den personen och föräldrarna för att se hur föräldrarna reagerar på den nya personen och på så sätt lära sig hur de skall förhålla sig. Hur gör då blinda barn som inte kan avläsa föräldrarnas reaktioner? Blinda barn utforskar själva och på ett helt annat sätt än seende barn. Detta är nu föremål för studier vid Psykologiska institutionen Uppsala universitet med Gunilla som aktiv forskare.

Hur tar blinda barn kontakt med kamrater för att få till-

gång till och bli delaktiga i leksituationer? Ofta tar de gravt synskadade barnen en roll av att vara beroende av hjälp och de har svårt att hålla samma fokus på lekens progress som de andra barnen. Det är svårt att följa menings-sammanhanget om man ser dåligt. Talande möten är en metod som klargör hur man underlättar barnens möjlighet till delaktighet i leken. Tove Söderqvist Dunkers (Resurscenter Syn, SIT, Stockholm) har gjort studier i detta intressanta ämne som hon delgav oss.

Eva Åström (Tema: Teknik, Vardag och Samhälle Linköpings universitet) höll ett föredrag om teknik i samklang och dissonans med individer och organisationer. En studie av hur professionellas kunskap, teknik och sociala ordningar konstrueras, samordnas och praktiseras kring barn med synned-sättning och dator-

er. Empirin kommer från en longitudinell studie av 8 barn och ungdomar med synned-sättning. Metoden för att studera har varit tidsgeografi där tid och plats är viktiga komponenter. Man har studerat var datorn har befunnit sig i förhållande till barnet, skolan och syncentralen. Det kunde konstateras att datorn inte fanns på samma plats som barnet och därmed inte kunde utnyttjas effektivt.

Ulla Kroksmark höll en tänkvärd föreläsning över ämnet Tonåringar på väg in i vuxenlivet – hur ser processen ut? Här diskuterades hur man kan stödja ungdomar på väg in i vuxenliv att utveckla och bemästra den aktivitetsreper-toar de har att välja ur. Hur viktigt är det inte att under tonårstiden stötta den unge i sitt val ur de stora möjligheter som erbjuds i dagens samhälle så att man som tonåring med god självkänedom väljer det man önskar av livet. Här har habiliteringen en stor uppgift i att ge information om möjligheter och lösningar för största möjlighet till delaktighet för den unge med funktionshinder.

ForumVision är en förening som verkar för att bygga broar mellan FoU, professionella och brukare med avseende att förbättra vardagen för personer med synfunktionshinder. Du som vill veta mer kan gå in på vår hemsida www.forumvision.org

Välkommen som medlem

Kristina Eriksson

MK Natur- och Miljökonsult

Snart kan du spara som Daisy

Snart är det möjligt för alla som producerar texter att med ett enkelt knapptryck förvandla worddokument till DAISY-formatet. Det kan sedan förädlas till exempelvis talböcker, e-text och punktskrift.

– Till glädje för personer med läshandikapp kommer nu producenter, myndigheter, förlag och högskolor enklare att kunna anpassa sina texter, säger Roland Esaiasson,

bibliotekschef på TPB.

Funktionen Spara som DAISY beräknas bli klar i mars 2008 och kommer att finnas tillgänglig för fri nedladdning. Tjänsten är främst till för professionella textproducenter. Den nya funktionen är frukten av ett samarbete mellan internationella DAISY-konsortiet och Microsoft.

Tre år med SYNTES – vad blev resultatet?

Det fick ca 50 deltagare vid Syntesprojektets utvecklingskonferens den 7-8/11 veta.

Syntes pågår fram till sommaren 2008 så det kommer mera det närmaste halvåret. Som en sista arbetsuppgift i referensgruppen har jag åtagit mig att skriva en sammanfattning av dagarna. Det var mycket som presenterades och det är omöjligt att återge allt men ett smakprov kommer här:

Peter Lorentzon från Hjälpmedelsinstitutet, Syntesprojektets frontfigur, gav en sammanfattning av historik och syfte med projektet. Namnet Syntes är kommet ur ”vettig balans mellan bas och specialist”. Projektet har bestått av två delar:

- Försöksverksamhet i Dalarna och Gävleborg samt Örebro och Stockholm som tillkommit på slutampen.
- Projekt för att utveckla syncentralernas specialistfunktion.

Ewa Nielsen, Annika Södergren och Birgitta Andersson gav en rapport av 3 års försöksverksamhet i Dalarna. Målgruppen som överförts från syncentralen till distrikts arbetsterapeuter i primärvård-

en är personer med torr maculadegeneration, över 65 år, boende i eget boende och med visus 0,1 eller bättre. 137 personer har remitterats vidare till primärvården. Av dessa har 51 deltagit i den gruppverksamhet som erbjudits medan övriga fått individuella insatser. Gruppverksamheten innebär att man går igenom arbetsmaterialet ”Finna nya vägar” vid 6-8 tillfällen.

Än så länge har man nyttjat SC-optiker till dem som överförts från syncentralen eftersom det är svårt att hitta optiker ”på stan” som har kunskaper i svagsynsproblematik. Detta tillsammans med att personal från SC medverkat i gruppaktiviteterna har medfört att man i dagsläget inte kan påvisa någon minskning av arbetsbelastningen på SC. Falun har fått klartecken från landstingsledningen att resultatet från försöksverksamhet ska införas i primärvården i hela Dalarna. Ewa har förhoppningen att 20 % av nybesöken ska kunna ”läggas ut”.

Nils-Magnus Tufvesson gav en liknande rapport från Gävleborgs län. Man har följt samma koncept men haft en lägsta synskärpegräns på 0,2. Totalt har 32 patienter förts över till primärvården i Ljus-

dal och Söderhamn. Någon omfattande utvärdering har inte genomförts. Tre av dem som överförts till primärvård och tre som fått insatser på syncentral har intervjuats. Materialet är för litet för att en jämförelse ska kunna ske mellan syncentral och basnivå. Brukarna var nöjda med insatserna och det primära för dem var hjälpens innehåll och inte varifrån den kommit. De som fått insatsen på basnivån poängterade att de uppskattade hembesöket från arbetsterapeuten eftersom de slapp resa.

Försöksverksamhet i Örebro och Stockholm har inte kommit så långt ännu. I Stockholm har man haft stora problem att hitta någon intresserad kommun att samarbeta med men till slut fått napp hos Norrtälje. Projektledare Ingela Mohlin-Alfredson säger att man inte i första hand och på kort sikt förväntar sig en avlastning av SC men en förbättring för brukaren.

Så var vi framme vid punkten ”SRF-s syn på rehabilitering av personer med synskada” och fick höra Urban Fernquists tankar kring detta. Målet är ”Bättre, aktivare och friskare liv för synskadade”. Sammanställningar av olika enkäter (bla Handu) visar

tyvärr att det är lång väg dit. Hälsan, inkomsten och känslan av delaktighet är bara några av de parametrar där personer med synskada är i underläge. Urban befarar att läget försämras ytterligare när tex egenavgifter blir mer och mer vanligt. Rehabiliteringen måste bli mera modern, hänga med i utvecklingen i samhället och den måste ske ute i livsmiljön. Det måste finnas kvalitetskrav som inte är geografiskt olika.

Angående syncentralernas organisatoriska tillhörighet så anser SRF att det är en fördel att tillhöra rehab- eller handikappverksamheter framför sjukvården. Man tror att synsättet skulle bli ett annat, ”vi är inte sjuka”, och även att resurstilldelningen skulle gynnas.

SRF ställer sig positivt till inriktningen på Syntes-projektet men Urban pekade på att det finns en risk att det inte frigör resurser till ”de värst drabbade” utan bara ger förbättrad hjälp till de som ser bäst.

Barbro Carlsson, syncentralernas egen ”kvalitetsdrottning”, gav en resumé över 10 års kvalitetsarbete. Vi som varit med under den resan nickade igenkännande åt DYSSY, 144 insatser, ICF, FoU, Nationell statistik mm.

Inger Berndtsson och Ulla Kroksmark gav oss ett inledande smakprov på vad deras projekt ”Teorier och metoder vid rehabilitering/habilitering av personer med synskada” handlar om. Det är stora om-

fattande frågor som inte går att återge kortfattat men som kommer att presenteras i en rapport i februari 2008. Vad jag kan säga är att det blev väldigt intressanta och givande gruppdiskussioner och att vi var överens om att mötet mellan forskning och praktik är viktigt. De av åhörarna som inte tidigare var familjära med ordet ”evidens” är det nu!

Krister Inde berättade om olika projekt han varit inblandad i den senaste tiden. Den mannen ”levererar” mera under ett halvår än många andra under en hel livstid! ”Se dåligt, jobba bra” är en broschyr som tagits fram i samarbete med AMS och ”Den lilla boken om synen” är ett Syntes-projekt liksom ”Ses i TV” som behandlar Läs-TV:s historia och de geografiska olikheter som finns både vad gäller kostnader för brukaren, kriterier för förskrivning och val av sorti-

ment. Krister talade varmt för övergång till begreppet Läs-TV. ”CCTV:n är död – länge leve LTV!” En enkät har skickats ut till landets SC med 5 frågor kring Läs-TV. Trots ganska låg svarsfrekvens (ca 50 %) ser man tydligt att livet inte är rättvist för den som behöver en Läs-TV.

Syntes-pengarna har genererat ca 30 projekt och ytterligare några av dem presenterades på konferensen. Den intresserade kan läsa mera på www.hi.se/syntes. Där finns också en artikel om Syntesprojektet skriven av Peter Lorentzon som publicerades i tidningen Äldre i Centrum 3/2007.

Ett 3-årigt projekt måste givetvis avslutas med en festmiddag och den avnjöt vi på ”Operamaten”. SYNTES kan även stå för ”vettig balans mellan nytta och nöje”!

Gun Olsson

Jobb och träning i Europa

Synskadades Riksförbund (SRF) har fått medel från EU, Leonardo da Vinci för ett projekt som syftar till att studera möjligheterna för arbete, yrkesinriktad rehabilitering och arbetsmarknadsstöd för synskadade i några Europeiska länder, Norge, Österrike och Holland. sammanlagt kommer 30 personer delta i projektet.

Deltagarna i projektet är dels anställda som arbetar med stöd till synskadade inom

SRF:s arbetsmarknadsprogram med kurser och individuellt stöd till synskadade. Ledamöter av SRF:s förbundsstyrelse kommer också delta i projektet.

I projektet kommer vi studera organisationer som arbetar med stöd till personer med synskada, och också diskutera med synskadeorganisationer och myndigheter i varje land.

Bertil Sköld

Några snubbeltrådar för optiker i Syntesprojektet

Syntesprojektet i Dalarna som skildrades i Nya Synvärlden 3/06 ska nu genomföras på allvar. Men optikermedverkan har knappt börjat.

Syntesprojektet i Dalarna – som innebär att primärvården erbjuder rehabilitering bl a i form av gruppträning för äldre personer med en lättare synnedsättning – kommer under 2008 att introduceras i ytterligare tio primärvårdsområden enligt landstingets beslut.

– Vi arbetar även för att under 2008 arbetsterapeuterna i primärvården ska kunna förskriva enklare hjälpmedel till dessa patienter, säger Ewa Nielsen, chef för syncentralen i Falun och projektansvarig för Syntes i Dalarna.

Under 2008 ska också privata optikerfirmor att dras in i samarbetet, så att inte patienter ska behöva åka ända in till Falun för att få hjälp.

Att privata optikerfirmor arbetar åt Syncentralen är förvisso inget nytt. Monica Söderqvist på Synsam i Linköping har arbetat enligt avtal med Syncentralen i mer än 25 år.

– Det är dock viktigt att den lokale optikern har den kunskap som krävs för att förstå synsvagsoptiken, säger hon. Det kräver även ett nära samarbete mellan optiker, ögon-

läkare och Syncentral.

– Ögonläkarna vill helst att patienten ska vända sig till optikern först för att avlasta sjukvården så mycket det går. Om patienten kan få köpa en förstoringsslupp eller kraftigt förstoringsglas alternativt få glasögon utprovade med stark addition utan att behöva besöka Syncentralen så kan det naturligtvis vara praktiskt, men det är viktigt att remittera vidare om man tror att sjukvården kan göra mer för patienten. Optikerna har dessutom inte alla typer av synhjälpmedel som finns på en Syncentral, men kan i många fall ordinera bra förstoringshjälpmedel.

Maria Abrahamsson på Linsa i Vilhelmina skulle också gärna ta hand om synsvaga kunder.

– Jag vet hur mycket det är värt för dem som har långt att åka, säger hon. Det är 25 mil till närmaste syncentral i Lycksele. Jag har visserligen inga avancerade kikarsystem och cctv, men jag kan sälja luppur och förstoringsglas. Jag kan också gått kursen i optometrisk rehabiliteringsteknik för optiker och vågar lägga på högre additioner – där är vanliga optiker annars lite försiktiga.

– Men problemet är att det tar mycket lång tid att betjäna kunder med synskador, och vi

har inte möjlighet att ta ut betalt för det. Jag skulle gärna hjälpa fler för att de ska slippa resa 50 mil – men tyvärr är det ekonomiskt ogenomförbart som det är nu.

Just detta problem borde kunna lösas. I exempelvis Ljusdal har syncentralen ett avtal med en lokal optiker som ger betalt för extratiden, säger Peter Lorentzon, Hjälpmedelsinstitutets Syntesadministratör.

Det är ungefär ett femtital optiker i landet som har gått vidareutbildningen i optometrisk rehabiliteringsteknik, säger Jörgen Gustafsson som sköter utbildningen. Numera finns den på Högskolan i Kalmar och startas på nytt till nästa höst. Hälften av dem som gått finns på syncentralerna, hälften på privata optikerfirmor.

– Jag är skeptisk till att optiker utan specialutbildning eller erfarenhet från synrehabilitering arbetar med syncentralens patienter, säger han.

Och tydligen tycker optikerna det också; det finns landsting som har svårt att rekrytera, säger Sigbjörn Olofsson, VD på Optikerförbundet. Liksom de har svårt att rekrytera synrehabpersonal över huvud taget.

Men det återkommer vi till i något annat nummer.

Modern makulabehandling.

Åldersrelaterad makuladegeneration (även kallad AMD eller åldersförändringar i ögats gula fläck) är numera den vanligaste orsaken till svår synnedsättning i västvärlden.

I Sverige uppskattas cirka 300.000 svenskar över 50 års ålder ha åldersrelaterad makuladegeneration och cirka 45.000 av dessa har den svårare, fuktiga varianten.

Vid fuktig makuladegeneration uppträder nybildade blodkärl i ögats åderhinna och så småningom även under ögats näthinna. Dessa blodkärl läcker vätska till omgivningen, orsakar ett ödem i näthinnan och förstör så småningom gula fläckens synceller (fotoreceptorerna). Slutresultatet blir ofta en bindvävsinväxt med betydande ärrvandling och en svår irreversibel synskada.

Patienterna med detta slutstadium blir inte helt blinda men klarar inte att läsa text och inte att känna igen personer som de möter. Åldersrelaterad makuladegeneration av den fuktiga typen ger därför ofta en betydande "social" blindhet.

Fuktig makuladegeneration har sedan ett knappt 20-tal år kunnat behandlas med så kallad argonlaser, där dock

ofta behandlingen medfört skador på ögats gula fläck. Ett genombrott var därför behandlingen med så kallad fotodynamisk terapi som etablerades i Sverige för 7-8 år sedan. Denna innebär att ett färgämne injiceras i ett perifert blodkärl varefter kärlförändringen i ögats gula fläck belyses med ljus under 83 sekunder.

Behandlingen har medfört att risken för ytterligare synförsämring ofta kan reduceras, däremot är det få patienter som fått en förbättrad synskärpa efter fotodynamisk terapi. Behandlingen har dessutom ofta behövt upprepas.

Sedan mars i år har behandling med en helt ny teknik kunnat erbjudas. Läkemedel som bromsar kärltillväxten i ögats gula fläck har därvid injicerats direkt i ögats glaskropp. Även denna behandling behöver upprepas, vanligtvis en gång i månaden, vid flera tillfällen. Behandlingen är ytterst kostnadskrävande men det är första gången man kunnat notera att patienter med fuktig makuladegeneration kan få en *förbättrad* synfunktion. Risken för allvarliga komplikationer är ytterst ringa och behandlingen har inneburit ett genombrott i modern makulaterapi. Behandling med detta läkemedel (Lucentis) introduceras

nu på bred front vid olika ögonkliniker i Sverige.

Enbart i Stockholm beräknar vi att 750-800 injektioner med Lucentis kommer att ha givits vid årets slut. Behandlingen är så pass kostnadskrävande (uppemot 100.000 kr per patient under det första behandlingsåret) att ytterligare anslag till ögonsjukvården vanligtvis krävs.

Ett alternativ har därför varit behandling med ett annat kärlhämmande läkemedel (Avastin) som också ges med injektioner i ögats glaskropp. Detta läkemedel är dock inte registrerat för behandling av fuktig makuladegeneration och det vetenskapliga värdet är inte lika tydligt dokumenterat som för Lucentis. Skillnaden i kostnad är dock avsevärd och för samma kostnad som för en patient som behandlas med Lucentis kan tjugo patienter eller fler behandlas med Avastin.

Ytterligare en stor mängd läkemedel är under utprovning för att försöka ytterligare effektivisera behandlingen av fuktig makuladegeneration. Flertalet av dessa läkemedel måste också injiceras direkt i ögats glaskropp, men det finns också försök med läkemedel som skall kunna appliceras i form av ögondroppar. Andra studier pågår

också där behandling med Lucentis kombineras med andra behandlingsmetoder, allt i syfte att kunna minska antalet injektioner i ögats glaskropp som krävs för en stabil synförsämring.

Helt klart är att de nya behandlingsteknikerna vid fuktig makuladegeneration inneburit närmast en revolution. Från att tidigare varit en sjukdom där någon effektiv behandling inte funnits så kan patienter med denna sjukdom nu erbjudas en terapi där flertalet patienter får en klart förbättrad synfunktion.

Stefan Seregard
Professor, klinikchef
S:t Eriks Ögonsjukhus

Ehinger: – Lura inte er själva!

Under sommaren har man kunnat läsa hur landstingen har slagit till bromsarna och vägrar använda den senaste medicinen mot makuladegeneration för att den är för dyr. I några landsting har man dock fått grönt ljus, i andra kör man på ändå.

Professor Berndt Ehinger i Lund tycker att de landsting som bromsar är kortsynta.

– Lucentis är det första preparat som har förbättrande effekt på patienter med våt makuladegeneration, säger han. Våt makuladegeneration är ju den allvarliga formen, och den är behandlingsbar. Med Lucentis stiger ofta synskärpan 1-3 rader på tavlan vilket betyder att patienten får tillbaka läsförmågan. Vi vet inte hur länge det håller, men hittills vet vi att det håller åtminstone något år eller två.

– **Det kostar** runt 750.000 kronor om året att ha en gammal på vårdhem. Medicinen kostar 100.000 ungefär. Om man ställer de kostnaderna mot varandra kan man räkna hem behandlingskosten ganska lätt.

– Men viktigare är den humanitära aspekten, dvs. vinsten av att en patient kan se igen och t.o.m. läsa tidningen. Tidigare preparat har bara kunnat bromsa utveck-

lingen.

De bromsande landstingen har istället hänvisat till andra och billigare preparat.

– Det finns ett som bara kostar tiondelen, säger Berndt Ehinger. Det är nästan samma sak kemiskt sett, men det är inte godkänt att använda på det här viset. När det har använts har det också blivit biverkningar.

– Dessutom skjuter sig sjukvården i benen om man använder billigare och mindre väl utprovade läkemedel än de som är godkända för våt makuladegeneration, för då talar den om för läkemedelsindustrin att de inte ska ta fram något som är bättre. Det gör de bara om de får tillbaka de pengar de har satsat. Den tid de har att göra detta är kort, det kommer ytterligare något bättre om något år.

– **Det är klart** att administratörerna vrider sig över kostnaderna och undrar var pengarna ska tas. Men jag är övertygad om att pengarna finns någonstans i socialförsäkringssystemet, säger Berndt Ehinger.

Som också tycker att SRF har ett ansvar för att tala om att det här är viktigt.

JW

Vi får vänta på näthinne-transplantationer ...

– Kommer det att bli möjligt att transplantera näthinnor, undrade en förälder.

Och Föräldrakontakten lät frågan gå vidare till Fredrik Ghosh som leder försök med sådant på Lunds universitetssjukhus.

– Det vet vi inte än, säger Fredrik Ghosh, som än så länge bara har opererat kaniner och grisar och verkligen lyckats få transplanterade

bitar av näthinnor att växa fast, något som tidigare har tyckts omöjligt.

Tekniken, som beskrivs i Dagens Medicin nr 35/2007, går ut på att göra en blåsa i den gamla näthinnan där man lägger in en 3x3 mm stor bit av en ny näthinna.

Men det är än så länge till föga praktisk nytta eftersom man ännu inte har fått de nya nerverna att växa samman med de gamla och alltså inte kan få iväg synintrycken till hjärnan. Utan detta ser man i

alla fall ingenting, trots fungerande stavar och tappar.

Nu ska Fredrik Ghosh och hans medarbetare testa ett sätt att få nervbanorna att växa samman genom att stimulera dem med tillväxtfaktorer, dvs proteiner.

Men ögonöverläkarna på universitetssjukhusen i landet tror att det kommer att ta tid innan något händer. Och innan transplantation blir det normala sättet att behandla RP, makuladegeneration eller näthinneavlossning.

... och stamcellsbehandlingar av CVI

Det kommer att krävas stora vetenskapliga genombrott innan vi kan reparera CVI med stamceller, säger professor Olle Lindvall.

– Det finns mycket hopp kring stamcellsforskningen, säger Olle Lindvall. Det finns stamceller i hjärnan, det finns i andra organ och i befruktade ägg och det går att tillverka nervceller från dem. Vi vet också från försök med Parkinson-patienter att man kan transplantera nervceller till hjärnan och få dem att

överleva och fungera.

– Men problemet med hjärnans komplicerade nätverk är att man måste tillverka just den sortens nervceller som inte finns eller blivit skadade, och att man måste koppla ihop dem på rätt sätt. Annars kan det bli katastrof.

– Men man kan tänka sig in i det perspektivet att när jag började som neurolog för tretti år sen var det ren science fiction att man skulle göra på det här sättet. Det var något som aldrig skulle kunna hända. Men nu har vi för första

gången redskapen, och vi ska vara optimistiska. Även om vi har mycket arbete kvar.

– Jag har en patient som brukar säga till mig att inte ta ifrån honom hoppet. Så det gör jag inte. Det krävs stora vetenskapliga genombrott innan vi kan reparera komplicerade nätverk i hjärnan. Men det kan inte mätas i tid. Att säga att det tar tretti år eller tio år är meningslöst. Det finns ingen som vet.

– Allt jag kan säga är att det är en fantastisk utveckling som pågår och att vi måste tro på den, säger Lindvall.

Synen underrepresenterad på barnfunktionshindermöte

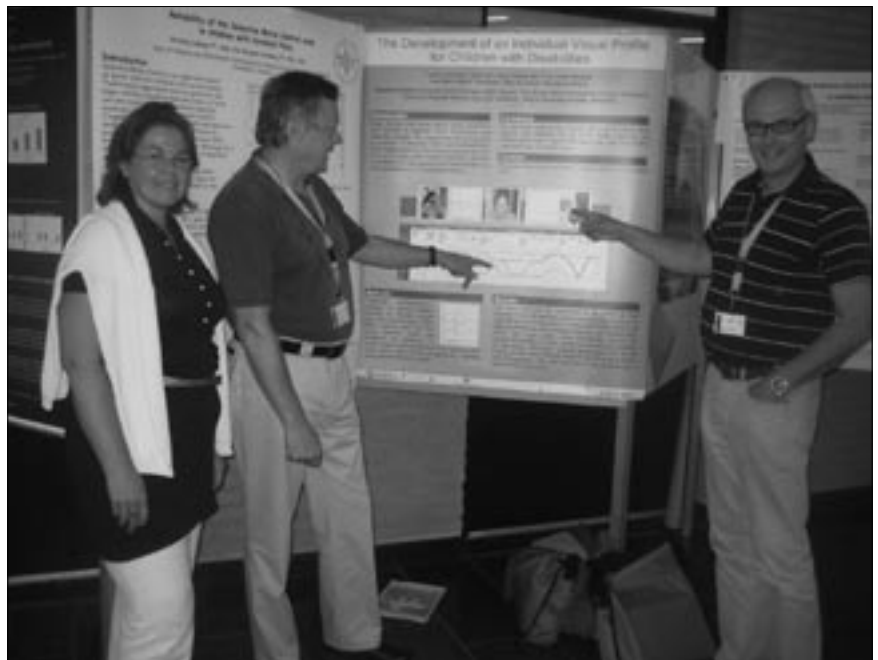
EACD träffades i Groningen i juni 2007

I Groningen, Holland anordnades det 19:e årliga mötet för EACD (European Academy of Childhood Disability) med tema Development, Differentiation in Childhood Disability. EACD anordnade mötet tillsammans med University Medical Center Groningen och Martini Church.

De c:a 500 delegaterna kom framför allt från olika länder i Europa men det fanns också några representanter från USA, Canada, Brasilien och Sydafrika.

Vi var ett 25-tal personer från Sverige. De flesta kom från olika habiliteringar. Vi var tre personer från RC – syn i Örebro. Förutom jag själv, Ditte de Leeuw, psykolog och Anders Sjöström, ögonläkare.

Konferensen inleddes med en öppningscermoni i Martini-kyrkan i närvaro av bland andra prinsessan Margriet från holländska kungafamiljen. Kyrkan användes också som föreläsningssal under parallellsejourerna, vilket var synd eftersom akustiken ej var den bästa och gjorde det svårt att höra och följa föreläsningarna. De andra föreläsningarna hölls på universitetet, där det fungerade

RC Syn Örebro infiltrerar EACD med lite synsynpunkter

bättre.

Många av föreläsningarna handlade om forskning på barn med CP och deras skador, utveckling, behandling och habilitering. Som exempel kan nämnas MK Kertoy som presenterade sin studie på 217 CP-barn 6-15 år och deras språkutveckling.

L Pennington visade vikten av kommunikationsträning även för föräldrarna till CP-barn och hur detta påverkade barnens kommunikation.

JLM Bruggink kunde visa i sin studie att prematura barn med födelsevikt 700- 1945 g genom att observera och undersöka barnens rörelsemönster redan vid 2-5 måna-

ders ålder kunde diagnostisera och förutspå deras framtida rörelseproblem och kunde därmed föreslå lämplig motorisk träning. E Petacchi visade i sin studie på barn med CP och hemiplegi att de sensoriska problemen i den hemiplegiska handen ej gick att träna upp på samma sätt som den motoriska defekten. Den motoriska funktionen kunde delvis tas över av den oskadade delen av hjärnan medan den sensoriska funktionen ej hade samma möjlighet.

Vid föregående EACD-möte i Barcelona 2006 hade man vikt en förmiddag för föreläs-

ningar om synproblematik. Så var ej fallet denna gång. Synfunktion och synproblem hos barn med CP belystes dels i form av någon enstaka föreläsning och dels bland de drygt 100 posters som presenterades i en stor utställningshall. Ett team från Holland presenterade på en poster sina undersökningsmetoder för att kartlägga synperceptionen hos prematurfödda barn med CVI. Vi från Resurcenter syn i Örebro presenterade en poster som handlade om hur vi undersöker synens olika modaliteter och synnivåer på barn med synskada. Synen beskrivs på reflex/hjärnstamsnivå, cortexnivå och högre nivåer som berör perception och kognition i en individuell synprofil. I postern presenterade vi tre barn med CP och deras synprofiler. Trots en likartad klinisk bakgrund har de tre barnen olika funktionsprofiler. Synprofilen är en hjälp för pedagoger och andra runt dessa barn att förstå vad barnen har för begränsningar och resurser. Vår poster väckte intresse hos många.

Det var en fin pittoresk konferensmiljö vi fick uppleva. Staden Groningens centrala del omgärdas av kanaler. Innerstaden har gott om små affärer, pubar och restauranger. Det var intressant att kunna få prova på det kända holländska pannkakshuset, där man äter pannkaka som förrätt, huvudrätt och efterrätt. I Groningen fanns detta

hus på en av de pråmar som låg i en av kanalerna.

Vad är en konferens utan en festmiddag. Den välrenommerade kinarestaurangen NI HAO klarade av att bjuda oss alla på en gigantisk kinabuffé, där ingenting saknades.

Föreläsningar och poster i all ära, men de kontakter som knöts t.ex. med det holländska teamet som arbetar med CVI var mycket värdefull för oss och kommer förhoppningsvis att innebära fortsatt utbyte av erfarenheter framöver.

Nästa EACD-möte kommer att ske i Zagreb, 5-6e juni 2008 under tema: Early Dia-

gnosis Implies Early Intervention

Göran Cedermark
Synpedagog, RC-syn Örebro

<http://www.eacd2007.nl/news.php>

Webbplats om nordiska sociala frågor

En ny webbplats, www.nordically.org, för nyheter om hälsa, sociala förhållanden, utbildning och sysselsättning i de nordiska länderna lanseras idag av fyra institutioner inom Nordiska ministerrådet.

De deltagande institutionernas olika arbetsområden gör att portalen får ett brett spektrum av nyheter och information från det nordiska välfärdsområdet.

Målgruppen är nordiska tjänstemän, forskare och andra som arbetar med eller utifrån ett nordiskt välfärds-perspektiv. Besökare kommer förutom aktuella teman även hitta nyheter, information om

utbildningar, konferenser och publikationer samt ges möjlighet att kommentera nyheter och skapa egna nätverk kring intressanta frågor.

För mer information:
Jenny Egeland
Informatör, Nordiska samarbetsorganet för handikappfrågor
jenny.egeland@nsh.se
Tel: 08 620 18 95

Dramapedagogik på blindskola i Skottland

Vi är båda lärare som arbetar som kompanjonlärare till blinda elever i Nynäshamn respektive Skurup.

Läsåret 2004-2005 träffades vi på en fristående kurs i Specialpedagogik på Lärarhögskolan i Stockholm. Kursen ”Att undervisa barn/elev med grav synskada” var en distanskurs om 10 poäng under ledning av Kerstin Fellenius. Under utbildningen blev vi båda intresserade av hur elever med grava synskador kan bli mer medvetna om kroppsspråket.

Vi genomförde ett projektarbete där vi genom samtal, drama och litteratur i våra respektive klasser utvecklade metoder för att de seende kamraterna på ett naturligt sätt skulle bli vana att syntolka och för att våra elever med synskada skulle bli medvetna om hur de kan använda sitt kroppsspråk.

För något år sedan fick vi kontakt med Aine Murphy som arbetar som dramalärare på Royal Blind School i Edinburgh. Aine har lång erfarenhet av arbete med drama med elever med synskada och i maj hade vi nöjet att få besöka henne och följa hennes arbete under en vecka.

Ca 100 elever i åldrarna 6-

Aine, Tina och Agneta framför Royal Blind School

16 år går på skolan. De flesta kommer från Skottland och norra England. Ungefär hälften av dem bor på skolans internat som också innehåller några små utslussningslägenheter för de äldsta eleverna. En hel del elever har, förutom synskada, även andra funktionsnedsättningar och/eller inlärningssvårigheter.

Aine förklarade att vi kom under en period med många nationella prov för de äldsta eleverna. Dessa prov genomförs samtidigt över hela landet och här och där var dörrarna stängda och alla tassade runt

för att inte störa. Eleverna härifrån går vidare till högre studier utifrån prov och betyg på samma villkor som andra elever i Storbritannien.

Det gamla huset hade många trevliga lokaler, men också prång, trappor och dörrar, vilka inte verkade hindra eleverna alls. Eleverna med synsvaghet hjälpte sina kamrater med grav synskada på ett självklart sätt och för de rullstolsburna eleverna fanns hissar till de olika våningarna. Överallt fanns spännande taktila dekorationer och bilder.

I Aines dramasal fanns elev-

stolar längs en vägg, en tom golvyta för att dramatisera på och många skåp med rekvisita och material för att göra ljud-illustrationer. På en vägg hängde en affisch med texten: "Children are born with wings, teachers learn them how to fly."

Aine undervisar alla elever på skolan. De går i klasser om 4-8 elever. I nästan varje grupp finns det elever med synskada och ytterligare funktionsnedsättning. Dessa elever har assistenter som följer dem under skoldagen. Eleverna har drama en gång per vecka och vi upptäckte snabbt att eleverna uppskattade dessa lektioner väldigt mycket.

Aine utgår ofta från litteratur, gärna klassiker i arbetet med sina elever. Den första elevgruppen vi träffade, 11-åringar, arbetade med Oliver

Twist. Aine frågade eleverna:

– Kommer ni ihåg vad barnen stal från rika människors fickor? Aine sa med stor inlevelse:

– Sidennäsdukar! Samtidigt drog hon en näsduk över elevernas armar. – Pärlor, fortsatte hon och rasslade med ett halsband.

En elev fick nu spela den ytterst obehagliga Fegan. Det märktes att persongalleriet i Oliver Twist verkligen var bekant för eleverna i den här gruppen. De hade jobbat med Oliver Twist under en ganska lång tid. Aine använde rösten för att förtydliga Fagins obehagliga karaktär. En elev i taget gick fram till "Fagin" och ställde en fråga som de hittade på i stunden. Någon elev frågade: – Vad gör du med alla sidennäsdukar? Tänk om någon blir ledsen?

– I don't care, svarade eleven som spelade Fagin. Det visade att eleven hade stor insikt om hur personen Fagin fungerade.

För oss som följde lektionen, blev det snabbt tydligt hur genialt arbetssättet var för eleverna med synskada. Genom metoden kunde de "få syn på" hur olika människor agerar och reagerar. De fick pröva sina egna tankar och känslor gentemot de litterära gestalter som bearbetades.

Aine använde alla naturliga tillfällen att ställa frågor till eleverna för att göra dem mer medvetna om kroppsspråk och uttryck – Hur ser Fegan ut? – Visa! – Beskriv! – Hur känner sig barnen som stulit?

– Hur ser man ut då?

Vi satt och antecknade i ett hörn och efter varje pass kunde vi diskutera med Aine. Hon berättade hur hon lät de små barnen jobba med sagor och ramsor medan de äldre barnen fick litteratur, tidningar och aktuella händelser att arbeta med.

Aine påpekade att eleverna med synskada på skolan inte kunnat leka samma roller som seende barn gör under sina förskoleår. Speciellt barnen med grav synskada är fullt upptagna med att få ordning på sin egen omvärld och förstå den. Hennes uppgift som dramalärare på Royal Blind School, tyckte hon, var att hjälpa barnen att utveckla sina kreativa sidor så att de kom igång med fantasilekar och rollspel. Vilket ju är grunden för varje barns personliga utveckling och förberedelser på vuxenlivet.

Aine berättade att hon som nyanställd på skolan hade funderat mycket på hur hon skulle utveckla ämnet drama. Det gällde att låta barnen få uppleva mycket med alla sinnen. Att undersöka en persons väska kunde t.ex. vara ett sätt att närma sig en viss person i en saga, bok eller tidningsartikel.

En lång tid hade hon en smutsig gammal rock med sig. Den luktade illa och eleverna fick undersöka den på alla möjliga sätt och fantisera om vems rock det var. Det satte igång tankar och diskussioner om helt oförberedda förete-

elser som hemlöshet och droger. Allt det och mycket till kunde bearbetas med hjälp av den smutsiga rocken och rollspel som följde på elevernas improvisationer med denna rock.

Vi var helt uppslukade av alla våra intryck och på väg hem till hotellet satt vi ofta tysta och bearbetade vad vi hade fått uppleva. På kvällarna, liggande i varsin bädd, pratade vi oss igenom dagen och kontrollerade nästa dags schema. Aine hade försett oss med artiklar och material som vi slukade för att kunna fråga henne om nästa dag.

En eftermiddag följde vi den äldsta gruppen på skolan. De ville spela upp en scen för oss som de hade improviserat fram, senare bearbetat och utvecklat, utifrån en tidningsartikel. Artikeln hade handlat

om en mobbad och utstött flicka som tagit sitt liv. Scenen som ungdomarna ville spela upp för oss var den svåraste scenen av alla.

Flickan ligger döende på sjukhuset och de f.d. ”kamraterna” kommer och säger adjö. Många med stor skuld och skam, vilket de rollspelande eleverna visade med kroppsspråk och röster. Ur högtalarna strömmade Eva Cassidys ”Fields of gold” och vi, besökarna från Sverige som de ville visa sin scen för, grät genom hela scenen. Det var så gripande att se dessa ungdomars engagemang!

Aine hade berättat för oss om en flicka som själv bearbetat mycket genom det här rollspelet sprunget ur en tidningsartikel.

Efter den intressanta veckan på Royal Blind School upple-

ver vi båda att vi lärt oss mycket nytt. Att ha fått följa undervisningen och dessutom kunnat diskutera uppkomna frågor direkt med en erfaren och kunnig lärare värdesätter vi oerhört mycket. Vi har fördjupat våra kunskaper om hur vi kan arbeta med drama som metod och vi har fått många uppslag kring hur vi kan utgå från klassiker och annan litteratur i arbetet med våra elever.

Dessutom är vi glada över att nu ha erfarenheter från en specialskola.

Vi är fyllda av entusiasm inför det kommande läsåret och vi planerar att förbereda våra dramalektioner både tillsammans och var och en på sitt håll.

Tina Björk
Agneta Croneld

Två optikkurser i Kalmar

Optikerutbildningen på Högskolan i Kalmar kommer att under nästa år erbjuda två fristående kurser inom synrehabilitering. Mer information och sista ansökningsdag kommer i december att finnas på hemsidan www.hik.se/nv/ve och i kurskatalogen.

Optimetrisk rehabilitering för optiker, 7,5 HP kvartsfart under en termin. Planerad start vecka 36 2008.

Kursen vänder sig i första hand till optiker med intresse för optometri, inriktning mot

svagsynoptik. Områden som behandlas är svagsynundersökning, förstoring, hjälpmedel, träning och ny forskning. Auskultationer på syncentraler (eller motsvarande) ingår.

Behörighet

Leg. optiker med minst 2 års arbetslivserfarenhet

Optimetrisk rehabiliteringsteknik för synpedagoger, 7,5 HP kvartsfart under en termin. Planerad start vecka 36 2008.

Kursen ger fördjupade kunskaper för synpedagoger inför

ett aktivt temaarbete med optiker och andra, så att människor med nedsatt syn skall kunna använda sin synfunktion så optimalt som möjligt. Kursen innehåller även nya förhållningssätt och synpedagogiska metoder, aktiv synträning, förstoringsskorrektion, läs-TV, elektroniska förstoringssglas, kikare och andra optiska hjälpmedel. Insikter om aktuell FoU ingår också i kursen.

Behörighet: Synpedagogisk utbildning eller motsvarande.

Aktiva barn och delaktiverande skolor

Sammandrag från synkommunikationsdagarna i Örebro 25-26/10 2007

Det är bara att gratulera – ännu en gång har ni lyckats! Det är de årligen förekommande Syn- och kommunikationsdagarna i Örebro jag syftar på.

Jag har haft förmånen att åter igen få uppleva två intensiva och innehållsrika kursdagar, tillsammans med en mängd kollegor och vänner inom ”synområdet”.

Jag måste fråga er, ni som ordnar dessa dagar från Specialpedagogiska institutet, FFS (föreningen för synrehabilitering) och Habiliteringen Örebro läns landsting, hur lyckas ni så bra varje år???

Vi deltagare får alltid lyssna till professionella föreläsare, både forskare och yrkespersoner från olika verksamheter och dessutom vara med om trevlig underhållning vid middagen.

Till er som aldrig deltagit i dessa dagar – ni har missat något!!!

Årets tema var kommunikation, aktivitet och delaktighet. Owe Lindqvist från Specialpedagogiska institutet och tidigare vice ordförande i FFS hälsade alla välkomna med orden: ”Vägarna och Vi möts

i Örebro”.

Vi fick titta på ett bildspel från ett höstligt och vackert Örebro.

Specialpedagog och fil. dr. i pedagogik Cecilia Olsson inledde dagarna med att prata om ”Kommunikation – ett delat ansvar, om kommunikation och grava funktionsnedsättningar”.

Bara rubriken på hennes föredrag säger mycket, tycker jag.

Cecilia har tittat på kommunikationen mellan barn och vuxna på förskola. Barnen har en grav till måttlig utvecklingsstörning, de har motoriska funktionsnedsättningar och synskador. De använder ljud, mimik och kroppsspråk, de befinner sig på en försymbolisk nivå.

Cecilia vill kalla deras kontakt/samspel för kommunikation trots att många andra inte använder ordet kommunikation på icke symbolisk nivå. Hon menar (som Goldbart, 1994 skrev): ”It is by being treated as communicators that we become communicators”. Kommunikationen påverkas av hur barnet mår, hur den vuxne beter sig och hur situationen/miljön ser ut. Vi vuxna måste lära oss att VÄNTA i samspelet med barnet, skapa en förväntan. Cecilia hänvisade till det Lilli Nielsen påpekat

i massor av år – hur viktigt det är att vänta – svårt men viktigt.

(Lilli är en numera pensionerad synkonsulent och Dr. som arbetat många år med personer med flerfunktionsnedsättningar).

Lilli sa ungefär så här, enligt Cecilia: ”Medan jag väntar ska jag ha dubbel lön, men när något händer då behöver jag inte alls ha betalt – för det är så härligt.”

Cecilias föredrag var mycket intressant och nästa steg för min del blir att beställa hennes avhandling som nyss kommit ut.

Efter lunch fick vi ta del av en specialpedagogisk utredning av barn/ungdomar med synskada och ytterligare funktionsnedsättningar.

Specialpedagog Elisabeth Olgemar, docent Anders Sjöström, synpedagog Göran Cedermark och specialpedagog Gerd Tobiasson-Jackson presenterade Lovisa 10 år för oss och delgav oss den utredning de gjort runt henne.

Personal från Resurscenter syn (i samarbete med personer från hemmaplan) gjorde en pedagogisk kartläggning, en synutredning samt en neuropsykologisk utredning. Resultaten från dessa ligger sedan till grund för fortsatt arbete

med pedagogiska konsekvenser och strategier. Förhoppningen är att man tillsammans ska hitta bästa förhållningssätt och bemötande gentemot Lovisa. Där man uppmärksammar hennes behov, utifrån den nya kunskap man fått om hennes olika förutsättningar.

Det var mycket lärorikt att få ta del av hur man går till väga vid utredningar gjorda på Resurscentret.

Dag två inleddes med att fil. dr. Gunilla Stenberg från Uppsala universitet presenterade sitt forskningsprojekt: "Att utforska världen utan ögon".

När seende barn får en ny leksak ser de från leksaken till den vuxne flera gånger för att genom den vuxnes reaktion få information om hur situationen kan uppfattas och hanteras. Hur gör då barn som inte ser?

Gunilla har observerat nio barn mellan 1-5 år som har en grav synskada. Hon har använt samma leksak (med många olika funktioner) till alla barnen vid alla tillfällen.

Hon har studerat föräldrarnas funktion som informationskälla till barnet.

Resultatet visade på att alla barnen var mer aktiva om de fick manipulativ information tillsammans med verbal information. Föräldrarna däremot blev mindre manipulativa och mer verbala i sin information ju äldre barnet var.

Gunilla tycker att det fortfarande finns många frågor kring hur viktig den manuella informationen är för barnen – att den är viktig har hon redan kommit fram till. För min

*Föreläsare Cecilia Olsson och moderator Christina Westerberg
Moderator Ann-Christine Görling och föreläsarna Annika Rehn och Katrin Bernstad*

del fick jag mig en nyttig tankeställare.

Arbetsterapeut, synpedagog Annika Rehn och psykolog Katrin Bernstad pratade om "Samspelet på syncentralen – ett sätt att främja den sociala utvecklingen hos små barn med grav synskada".

Ett barn föds med social

interaktion, med en förmåga till imitation. Men social förmåga utvecklas också och behöver stimuleras. Kvaliteten på det tidiga samspelet har stor betydelse för alla barn. Vid 1 års ålder är 60 % av barnen i västvärlden tryggt anknutna. Den emotionella, sociala och kognitiva utvecklingen påverkas positivt av trygg anknytning.

Barn med synskada kan inte styra samspelet, tar färre initiativ till kontakt, har stel mimik, färre signaler.

Föräldrarnas roll som samspeletpartner blir mycket viktig. Föräldrar till barn med grav synnedsättning behöver stöd! Det är viktigt att föräldrar delar upplevelser med barnet, att de hittar glädje i samspelet.

Man bör använda rösten mycket till små barn med synskada för att få dem intresserade av socialt spel. Målet är att nå varandra.

Sammanfattningsvis nämner Annika och Katrin att syncentralerna bör utveckla arbetsmetoder för att stötta det tidiga samspelet i hemmet.

De hänvisade till en ny bok: ”Varför jag känner som du känner” av Joachim Bauer, medicine doktor i neurologi 2007.

Sist ut som föreläsare var psykolog och fil. dr. Kerstin Göransson, som pratade kring ämnet ”Delaktighet och inkludering – vägledande begrepp, vad betyder det och hur ska vi göra”

Hon behandlade termerna integrering, inkludering och delaktighet och visade oss på

dess olika innebörder, samt hur man använder de olika uttrycken.

Ordet inkludering i sig används idag i olika syften. Ett syfte innebär att man använder ordet med en självklar demokratisk grund – att alla innefattas. Ett annat syfte är att man strävar efter en organisatorisk åtgärd och samtidigt ser det som ett mål. Ett tredje syfte innebär enbart en organisatorisk åtgärd (inte samma sak som delaktighet).

Vi har olika sätt att förstå – ur ett kategoriskt, kompensatoriskt eller funktionellt perspektiv – där man ser problem genom att fokusera på person.

Kerstin tog ett exempel ur läroplanen – ”Elever som på grund av utvecklingsstörning inte kan gå i grundskolan skall beredas plats i särskolan”... eller elever som på grund av skolans pedagogiska ”utvecklingsstörning” inte kan gå i grundskola skall beredas plats i särskolan.

”Inkluderande skola är bra och är det inte bra så är det inte inkluderande.”

Ett annat sätt att förstå är ur det relationella perspektivet – där man ser på hinder i miljön, i skolans organisation, exempelvis samma böcker, samma inlärningsmoment på samma tid osv.

Nästa sätt att förstå, menar Kerstin, är ur dilemma perspektivet – vad är det för svårigheter som uppkommer i inkluderingen? Kerstin hänvisade till ett projekt om delaktighet i skolan som finns på sit.se/forskning o utveckling/aktuella projekt/delaktighet. I

detta projekt kan man ta del av ”delaktighetens dilemma”.

Jag blev mycket imponerad av Kerstins sätt att presentera ett för mig så komplext ämne. Det gav mig nya infallsvinklar gällande begreppen och innebörden av orden integrering, inkludering och delaktighet.

Christina Nordqvist, chef på Resurscenter syn, Specialpedagogiska institutet avslutade dagarna med att tacka alla och presenterade nästa års inriktning på dagarna, nämligen Synskada, synproblem på grund av hjärnskada, möjligheter till inläring.

Förutom dessa intressanta och varierande föreläsningar fick vi också ta del av en utställning med en hel del olika synhjälpmedel från olika firmor. Även ett tiotal Posters presenterades under dagarna.

Torsdag kväll intog vi en god middag med mycket trevlig underhållning av Maria och hennes pojkar. De kunde verkligen underhålla.

Undertecknad tackar för att jag fick möjlighet att delta och hoppas få träffa er nästa år igen.

Ingrid Lindén-Hedlund
Speciallärare, Skellefteå

2008 års FFS-dag med årsmöte

Föreningen För Synrehabilitering kallar sina medlemmar till årsmöte torsdag den 6:e mars 2008 kl 17.00 på Scandic Hotell Uppsala Nord, Gamla Uppsalagatan 50, 754 25 Uppsala

Årsmöteshandlingarna kommer att finnas tillgängliga på hemsidan www.ffs.a.se fr.o.m. den 21 februari.

FFS Fortbildningsdagar år 2008 äger rum 6-7 mars på

Hotell Scandic Uppsala Nord. Temat är "Teknik, pedagogik och kommunikation – nu reder vi ut begreppen!"

Sista anmälningsdag är den 14 januari.

Välkomna!
Styrelsen

!!!! Dags att nominera "Årets FFS:are" 2007!!!!

Utmärkelsen Årets FFS:are tilldelas en person som bidragit till att utveckla svensk synrehabilitering. Styrelsen utser pristagaren bland de personer som medlemmarna har nominerat.

Rösta på årets FFS:are år 2007 genom att skicka ditt förslag med motivering till Kansliet! ffs.kansli@telia.com

Synbok trycks på nytt

Den lilla boken om Synens första upplaga på 12 000 exemplar tog slut på lite drygt två månader. Nu ska en ny tryckas med de ändringar som ska innehålla de förslag till ändringar som skickas till krister@inde.nu

Tack för dina synpunkter!

Krister Inde

Våga skriva!

Välkommen att höra av dig med artiklar till Nya Synvärlden. Dela med dig om vad som händer inom ditt yrkesområde, på din arbetsplats eller i din region, på synområdet.

Visst är det trevligt att läsa om andras arbetsformer, visioner, projekt, samverkan? Fler kan ha nytta av dina erfarenheter!

Inga bidrag är för små eller något ämne för litet utan det viktiga är att vi blir bra på att synas och visa oss för varandra.

Välkommen med ditt bidrag!

Skickas till Jan Wiklund

jan.wiklund@srfriks.org

Vänliga hälsningar FFS styrelse genom Anita Sjöberg och Emma Sahlsten

Inga fler disketter!

Disketter är omodernt!

Du som har beställt Nya Synvärlden på diskett kommer i fortsättningen att få den på svartskrift – om du inte beställer på e-post.

Mejla till jan.wiklund@srfriks.org och beställ Nya Synvärlden på epost om du vill ha detta.

Kalendern

21 - 23 februari

International Conference on Aging, Disability and Independence (ICADI), St. Petersburg, Florida
www.icadi.phhp.ufl.edu/

6 -7 mars

FFS studiedagar, Uppsala
www.ffs.a.se

11 mars

Presstopp Nya Synvärlden

10 - 12 mars

2nd European Conference on Psychology and Visual Impairment; Huizen (Holland)
www.synsraad.dk/psychology/next_meeting.htm

19 - 24 mars

CSUN, Los Angeles
www.csun.edu/cod/conf/index.htm

8 - 10 april

Forskningskonferens Funktionshinder - Aktivitet - Delaktighet, Örebro
www.orebroll.se/orebrokonferensen2008

25 april

Handikapphistoriska föreningen (HHF) årsmöte och seminarium
www.hhf.se/index.asp

6 maj

Presstopp Nya Synvärlden

5 - 7 juni

European Academy of Childhood Disability 20th

Annual Meeting, Zagreb
www.eacd2008.com/

7 - 10 juli

9th International Conference on Low Vision, Montreal
www.opto.umontreal.ca/vision2008/

9 - 11 juli

International Conference on Computers Helping People with Special Needs (ICCHP), Linz
www.icchp.org

15 - 17 juli

Sight Village, Birmingham
www.qac.ac.uk/sightvillage/index.html

22 - 27 juli

Association for Education and Rehabilitation of the Visually Impaired (AER), Chicago
www.aerbvi.org

10 - 14 augusti

74th IFLA World Library and Information Conference and Congress, Québec
www.ifla.org/IV/ifla74/index.htm

25 - 28 augusti

21st World Congress of Rehabilitation International, Quebec
www.riquebec2008.org/

2 september

Presstopp Nya Synvärlden

6 - 17 september

Beijing 2008 Paralympic Games

15 - 20 september

8th General Assembly of International Association for Prevention of Blindness (IAPB), Buenos Aires
www.iapb.org

15 - 16 oktober

Closing the Gap Preconference Workshops, Minneapolis
www.closingthegap.com/

16 - 18 oktober

Closing the Gap. Minneapolis
www.closingthegap.com/

29 - 31 oktober

European Meeting of Early Intervention for Visually Impaired Young Children and their Parents, Budapest
eliane.bonamie@mpispermalie.be

11 november

Presstopp Nya Synvärlden

2009

Mars

CSUN, Los Angeles

5 - 9 juli

ICEVI European Conference, Dublin
www.icevidublin2009.org/